

**ІНТЕГРАТИВНА ПРИРОДА
ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА
ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ ПЕДАГОГА**

Марущак О. В.

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри технологічної освіти,
економіки і безпеки життєдіяльності Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського
м. Вінниця, Україна

В умовах сьогодення особливо актуальною є проблема відродження українських народних ремесел і промислів. Реалізація цього завдання значною мірою покладається на навчальні заклади різних рівнів акредитації, що залишаються основними соціальними інститутами, які вирішують завдання розвитку та виховання особистості. Нині спостерігається активний процес оновлення змісту освіти, у цілому, й професійної освіти, зокрема, що передбачає «переосмислення, переорієнтацію та формування високоморальної громадської позиції, національної свідомості, потягу до прекрасного, важливу роль у досягненні цього відіграє декоративно-ужиткове мистецтво» [3, с. 221]. Як один із видів мистецтва, воно надає суспільству духовного багатства, сил і бажання творити гарні й утилітарно придатні речі, виступає дивним феноменом життєстійкості в системі людських знань [2, с. 204]. Задоволення соціальних запитів суспільства на забезпечення умов для розвитку в особистості здібностей та нахилів до художньої та творчої діяльності в сучасному полікультурному світі потребує формування у майбутнього педагога професійної компетентності на основі культури та мистецтва українського народу, народних традицій.

Численні історико-педагогічні дослідження свідчать, що мистецтво упродовж усієї історії людства успішно використовувалося у формуванні особистості та становленні її індивідуальності, було важливою складовою народної педагогіки, освітніх і виховних систем різних історичних епох.

Традиційна культура накопичує рольові очікування, шаблони, визначення, ситуації, ціннісні образи, які передаються від покоління до покоління і, безумовно, впливають на розвиток професійної освіти в галузі декоративно-ужиткового мистецтва (ДУМ).

Незважаючи на прихильний вік, декоративно-ужиткове мистецтво не втратило своїх позицій в складному калейдоскопі сучасного мистецтва, зберегло художні традиції народних ремесел і промислів. Основна причина такої успішної пристосованості полягає в інтегративній природі досліджуваного феномену.

Слово «інтеграція» походить від латинського *integer* – цілий і означає «поповнення», «відновлення», «об'єднання в ціле будь-яких окремих частин» [5, с. 286-287]. Воно відображає процеси взаємопроникнення знань у випадку, коли окремі структурні елементи не можуть існувати один без іншого і створюють цілісну систему науки та наукового знання [4, с. 14]. Необхідною умовою здійснення інтеграції є утворення внаслідок синтезу системи, яка має властивості цілісності [1, с. 37]. Інтегративна природа декоративно-ужиткового мистецтва передбачає здатність об'єднувати різні елементи (дисципліни, компоненти) в єдине, стійке ціле (систему), що дає змогу розширити творчі можливості та сконструювати щось нове; виявляє гнучкість у пристосуванні до змін у зовнішньому предметному світі й у внутрішніх процесах цього виду мистецтва. Мова йде не про «механічне» об'єднання довільно взятих елементів, а про діалектичне узагальнення аналітично виокремлених і вивчених сторін об'єкта.

Інтегративна природа ДУМ надзвичайно різноманітна і проявляється повсюдно. Зокрема, у процесі створення предметів побуту, у контексті декоративно-ужиткового мистецтва, сформувався синтез практичної та художньо-естетичної функцій. Будь-який народний майстер думає і про практичне призначення, і про красу створюваного витвору. Зразки декоративно-ужиткового мистецтва, що увійшли до побуту, високо цінувалися саме як синтез функції краси та функції практичної користі. Інший приклад, декоративно-ужиткове мистецтво, використовуючи найрізноманітніші природні матеріали: глину, дерево, камінь, метал, скло, тканини, натуральне волокно, успішно

продемонструвало й інтегративне застосування декількох вихідних матеріалів. Третій приклад зазначає, що декоративно-ужиткове мистецтво застосовувало різноманітні технічні та художні прийоми для виготовлення своїх виробів.

Інтегративна природа досліджуваного феномену характеризується такими властивостями. По-перше, доцільністю декоративно-ужиткового мистецтва як синтезу цілепокладання (художній задум народного майстра) та цілевиконання (реальне створення художнього образу). Доцільність у ДУМ виявляється тільки за умов цілісності (синтезу) цих двох сторін, в іншому випадку розглядувана властивість не реалізується. Якщо буде проявлятися тільки цілепокладання, яке передбачає існування авторської цілі як деякого ідеального або реального предмету свідомого або несвідомого прагнення суб'єкта, ми отримаємо, у кращому випадку, тільки художній задум. У випадку лише цілевиконання робота майстра набуде шаблонного, штампувального характеру. Таким чином, доцільність декоративно-ужиткового мистецтва є носієм креативного потенціалу, стимулює усвідомлення та вирішення протиріччя між традицією та інновацією в народних промислах. Кожен народний художній промисел, кожен майстер має власні стильові рішення, специфічні прийоми виконання, проте мінливий характер та асортимент продукції спонукають до інновацій, ігнорування яких призводить до порушення властивості доцільності, а на практиці – до зникнення ремесел і промислів. Тому декоративно-ужиткове мистецтво змушене шукати шляхи творчого розвитку та формувати нові підходи.

Друга властивість декоративно-ужиткового мистецтва – функціональність, яка полягає в синтезі у створеному зразку краси та практичної корисності. На практиці художня виразність (функція краси) та утилітарна конструкція (функція практичності) не завжди співпадають і знаходяться в гармонії, але в ідеалі народний майстер має до цього прагнути. Економічна затребуваність – третя властивість ДУМ – відображає синтез реалізованого авторського задуму та споживчої зацікавленості у придбанні певного виробу. Четвертою властивістю декоративно-ужиткового мистецтва можна назвати структурність. Процес художнього виробництва ДУМ має такі структурні елементи: ціль (авторські

настанови та бачення, художні задуми), засіб (безпосередньо художнє виробництво) і результат (створений зразок продукції).

Стійкість декоративно-ужиткового мистецтва забезпечує одна з основних історичних тенденцій – синтез народної культури та творчості. Народна культура становить систему матеріальних і духовних цінностей народу як соціальної спільності та фундамент для існування й безперервного розвитку ДУМ. Як правило, вона сприймається як культура традицій, що представлена невідомими авторами; її творцем є народ, який об'єднує всіх індивідів спільністю культурних зв'язків і механізмів життєдіяльності. У свою чергу, декоративно-ужиткове мистецтво постає найважливішим чинником розвитку народної культури, впорядковуючи споконвічні витоки духовного життя українського народу, наочно демонструючи його моральні, естетичні цінності.

Народна творчість відображає переживання повсякденного і релігійного життя, історії, фольклору, обрядів, звичаїв у символічно-сюжетній та утилітарній формі. У контексті декоративно-ужиткового мистецтва народна творчість проявляється у двох основних формах: як створення нових зразків, невідомих раніше; як створення зразків старих, але будь-яким новим, раніше невідомим способом. Постійне творче вдосконалення народними майстрами художніх і технічних прийомів, форм, рисунка, кольору, пропорцій, вихідних матеріалів перевтілювало утилітарні предмети у твори декоративно-ужиткового мистецтва.

Інтегративна природа декоративно-ужиткового мистецтва зумовлюється тісним взаємозв'язком народної культури та творчості. Спостерігається стійка тенденція в життєдіяльності людей до посилення естетизації не тільки власного повсякденного побуту, а й навколишнього середовища.

Професійна підготовка педагога нині розглядається як складна поліфункціональна відкрита педагогічна система, у контексті якої здійснюється розвиток індивідуальності педагога, здатного працювати в системі, що характеризується взаємодією різних культур, готового до професійної діяльності в полікультурному освітньому просторі на засадах діалогу культур та індивідуальної моральної відповідальності в мультикультурному суспільстві. З

огляду на вищезазначене цілком слушним є звернення до розгляду проблеми формування у майбутнього педагога професійної компетентності на основі культури та мистецтва українського народу, народних традицій. За цих умов особливого значення набуває технологія формування професійних знань у контексті фахової підготовки особистості майбутнього педагога на основі наповнення культурологічним змістом всіх складових педагогічного фундаменту, актуальних для сьогодення.

Література:

1. Кміт Я. М. Інтеграція та диференціація як об'єкти загальнонаукового і дидактичного аналізу. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 1999. № 1. С. 35-40.
2. Марущак О. В., Романенко Т. М., Шевченко М. О. Декоративно-ужиткове мистецтво як елемент підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до естетичного виховання учнівської молоді. *Актуальні проблеми підготовки вчителя трудового навчання та технологій середньої школи: теорія, досвід, проблеми*: збірник наукових праць. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі Поділля», 2018. Вип. 1. С. 204-207.
3. Марущак О. В., Савчук І. В., Бойчук С. О. Духовно-естетичне виховання учнів ЗНЗ засобами гончарного мистецтва. *Актуальні проблеми підготовки вчителя трудового навчання та технологій середньої школи: теорія, досвід, проблеми*: збірник наукових праць. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі Поділля», 2018. Вип. 1. С. 221-225.
4. Марущак О. В. Інтеграція знань з матеріалознавства у професійній підготовці майбутніх фахівців швейного виробництва: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Вінницький держ. пед. ун-т ім. Михайла Коцюбинського. Вінниця, 2005. 255 с.
5. Словник іншомовних слів / за ред. О. С. Мельничука. К., 1974. С. 286-287.